

Benčićev doprinos poznavanju života i djela Mate Meršića Miloradića

Uvod

Zagrebački kanonik Janko Barlè (1869.-1941.) pišući nekrolog 1928. godine o svome prijatelju Mati Meršiću Miloradiću, u časopisu *Sv. Cecilija*, započeo je riječima: „Zapravo on matematičar, filozof i pjesnik i ne bi spadao u ovu galeriju. Morao sam ga ipak ovamo uvrstiti, ako mi je i on u listu od 17. VIII. 1917. pisao: 'Još Vas molim, da va Sv. Ceciliji mojega imena ne bi spomenuli. Ja malu mrvicu razumim od Vaše umjetnosti, ne sliši moje ime tamo. O kako rado bi Vam slao raspravice, ali moji roditelji nisu mogli na to trošit, da učim muziku; stare gusle sam imao ter guslao kot cigan, da su miši pobigli. Jačit znam, no jačim si sam, još i svoje melodije 'Kosili su travu' ... onde na sami uz Dunaj na spasišći'. I ako nije bio muzičar, ipak će se morati i njegovo ime spomenuti u povijesti hrvatske muzike, jer je upravo njegova zasluga, da su nam se sačuvale mnoge stare crkvene popijevke iz hrvatskog Gradišća. Kako su Kurelac i Kuhač zaslužni za hrvatsku svjetovnu pučku popijevku u Gradišću, tako je zaslužan Mate Meršić za tamošnju crkvenu popijevku. Njemu imamo zahvaliti, da su spašene mnoge stare pjesmarice, pa su nekoje pjesme iz tih zbirki ušle već u naše crkvene pjesmarice kao živa opomena, da ne zaboravimo na tu našu udaljenu braću.

Taj 'Ljudevit Gaj'¹ naših gradišćanskih Hrvata zaklopio je nakon kratke bolesti spokojno svoje oči dne 15. II. o. g. u jutro. I ako sam bio u zadnjim godinama s njime u živahnom dopisivanju, posljednjih godina nisam primio od njega nikakvih vijesti. Opetovano sam pisao njegovom rođaku župniku u Velikom Borištofu Martinu Meršiću star., neka ga podsjeti, da mi se javi, no od njega nikakva glasa, dok nije stigla crna vijest, da se preselio u bolji svijet. Bit će, da ga iznevjerile njegove nade, njegovi sni o našem ujedinjenju. Želio je, da se Gradišće pripoji svojoj majci, a kad tamo, pripalo je Austriji, a on sa 12 hrvatskih sela, ostao je u Ugarskoj. Ta naša braća nemaju u svojim školama niti hrvatske čitanke, a sa onom svoje braće u Austriji ne smiju, da se služe, ostao im je još hrvatski katekizam i molitvenik. To je boljelo rodoljuba koji je oduševljeno pjevao: '

Hrvat su moj otac,
I Hrvatica mat',
A ja sam njeva krv
I vjerni sin: Hrvat!''

Iz Meršićeva životopisa, Barlè je čitateljima u časopisu *Sv. Cecilija* i ovo predočio: „Mate Meršić (Matjašev) narodio se 19. IX. 1850. u Frakanavi, u šopronskoj županiji. U Frakanavi rodili su se takodjer zaslužni učitelji Štefe Ginzler, zatim suvremenik Meršićev kanonik i opat ostrogonskog kaptola dr. Franjo Horvath te župnik u Horváthjáfalu i pjesnik Ivan Blažević. Majka Reza, rođjena Galović (rođj. 1812.) mu je u dječjim godinama pjevala mnogu tu staru hrvatsku popijevku, pa je njena zasluga, da je zavolio svoj materinji jezik i svoj hrvatski narod. Meršić bio je u pučkoj školi, kasnije u gimnaziji u Kisegu i u bogosloviji u Gjuri vazda prvi djak, pa je samo to, što je bio Hrvat i što se takovim priznavao, krivo, da ga nisu poglavari poslali na više nauke u Rim, Beč ili Budimpeštu. Uz svoju darovitost,

¹ Barlè Miloradića naziva simbolično drugim Gajem zato što je kod Gradišćanaca i on bio preporoditelj kao i Gaj kod Hrvata u 19. stoljeću. No između njih postoji razlika u djelatnosti i političkim stavovima.

marljivost bio bi on ures svakomu sveučilištu te bi se svojim djelima bez sumnje proslavio u širokom svijetu. Tako je pako, zaređen dne 9. III. 1876. u svećenika, kapelanovao najprije u Filežu, onda dvije godine u Velikom Borištofu, a već g. 1879. postao župnikom u Hrvatskoj Kemlji, kraj Dunava, gdje je ostao sve do svoje smrti, gotovo pedeset godina.

Upravo to, što mu nisu dali, da se razvije onako, kako je on želio, napunilo ga nekom rezignacijom i pesimizmom. Povukao se posve od svijeta i živio je kao pravi eremita čitav svoj vijek na malenoj, siromašnoj župici, među svojim knjigama, te je sve slobodno svoje vrijeme posvetio znanosti i svomu narodu. Tom svom narodu, koga je ljubio svim žarom srca svoga i komu bi žrtvovao i zadnju kap svoje krvi, (...) Taj na oko suhoparni naučenjak, poznati matematičar, filozof i astronom, koji je izdavao velike rasprave i djela u tuđim jezicima i pisao dobro latinski, njemački, francuski i engleski, kad je uvidio, kako njegov narod propada radi toga, što nema duševne hrane, počeo je izdavati kalendare i pučke novine i u svojoj 52. godini, kada pjesnički slavuji već davno zamuknu, počeo je pjevati pjesmice, koje je njegov gradišćanski narod, željan svoje riječi, zavolio i razumio. Sa svog zvijezdanog neba spustio se među svoj puk, prekinuo je svoja filozofska razmatranja, da zapjeva, da probudi i da zabavi svoju gradišćansku braću. Učinio je zaslužno djelo, pa zato će se ime Miloradića, tako se potpisivao pod svojim pjesmicama, spominjati, dok će biti Gradišćanskih Hrvata. (...) U svom zaslužnom životu pretrpio je taj veliki čovjek, veliki naučenjak i veliki rodoljub mnogo patnja, mnogo krivica, mnogo nezahvalnosti, ali sve to nije skršilo njegovog čeličnog značaja, nije ugasilo njegove velike ljubavi za nauku i njegov narod. Jednakom ljubavi ljubio je svoje Gradišće, kao i zemlju, iz koje se gradišćanski Hrvati prije četiri sto godina odseliše. Nadao se boljoj budućnosti, a nije je dočekao. Ondje kraj Dunava među njegovim župljanima počiva sada njegovo tijelo na seoskom groblju u Hrvatskoj Kemlji, a plemenita njegova duša nadamo se, našla je već svoj mir i blaženstvo u nebeskim dvorovima. Njegovo pako ime, kao što će živjeti u srcima gradišćanskih Hrvata, ne će biti zaboravljeno niti u njegovoj pradomovini.²

Novo vrjednovanje Mate Meršića Miloradića

Barlè je spomenuo da će se ime Miloradića „spominjati dok će biti gradišćanskih Hrvata“. Doista, nije se prevario. Miloradić je postao dio i znanstvenih proučavanja u 20. stoljeću. Stoga je László Hadrovics (1910 - 1997) bio posve u pravu kad je zapisao: Um die Jahrhundertwende ragt der Pfarrer von Horvátkimle (Kroatisch-Kimling) Mate Meršić (1850 - 1928) mit seinem breiten kulturellen Horizont, seiner philosophischen und wissenschaftlichen Bildung und mit seiner dichterischen Begabung weit über seine Zeitgenossen hinaus. Unter dem Pseudonym *Miloradić* schrieb er lyrische, epische, didaktische und Scherzgedichte, auch Kinderreime. Es ist hauptsächlich sein Verdienst, daß ein neuer, regelmäßig erscheinender Hauskalender, Kalender der Heiligen Familie (*Kalendar Svete Familije*) und ein neues Wochenblatt *Naše novine* (1903) gegründet wurden. Meršićs Tätigkeit war besonders für die Hebung des nationalen Selbstbewusstseins der burgenländischen Kroaten von Bedeutung. Sein literarisches Erbe wird auch heute mit Liebe gepflegt, seine gesammelten Gedichte erschienen nach seinem Tode in mehrerer Ausgaben (erstmalig 1933 in der Redaktion von Martin Meršić).³

Mate Meršić Miloradić postao je zahvalna tema disertacije Nikole Benčića još 1963. godine koju je napisao i obranio pod mentorstvom prof. Rudolfa Jagodića i prof. Josipa

² Vidi: Sv. *Cecilija*, XXII, svez. 2, Zagreb 1928., 84-87. Da Miloradić doista nije zaboravljen u Hrvatskoj, pokazuje: Alojz Jembrih, *Recepcija Mate Miloradića u Hrvatskoj*, posebno izdanje Novoga glasa, br. 3, Beč 2000., 39-49.

³ László Hadrovics, *Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert*, ÖAW, Wien 1974., 40-41.

Hamma na Bečkom sveučilištu - Institutu za slavistiku. Naslov disertacije glasi: *Mate Meršić Miloradić (1850 - 1928). Das Leben eines burgenländisch-kroatischen Dichters.*⁴

Benčić je u disertaciji prvi pokazao analitičko-kritičkim promišljanjem značenje Miloradićeve poezije. No, naslov i govori da će prikazati Miloradićev život prije svega kao pjesnika. „In erster Linie wurden sein Leben und seine Gedichte berücksichtigt“, piše Benčić. Ono što je u disertaciji apostrofirao jest da je kritički oljuštio ono što je Miloradiću panegirički nakalemio Martin Meršić star. „M. M. st. schrieb Lobeshymnen auf ihn und glorifizierte ihn. Niemand hat Miloradić so gut gekannt wie er, und deswegen blieb die wahre Gestalt Miloradić vernebelt.“ - piše Benčić u disertaciji.

Disertaciju je podijelio u tri glavna poglavlja: *Einleitung*, potom prikazuje Miloradićevo djetinjstvo i prvo školovanje u Frakanavi: I. *Kindheit und Volksschule in Frankenau (1850 - 1863)*; slijedi *Die Schule in Güns (1863 - 1867)*; *Das Studium in Raab; Als Kaplan in Nikitsch und Grosswarasdorf (1876 - 1879)*. II. *Pfarrer in Kroatisch-Kimling (1879 - 1928)*. To je poglavlje najopširnije i sadržava podnaslove: *Die Zeit von 1879 bis zur Jahrhundertwende, Der erste Schritt zum Volkstum (1900 - 1903), Die Zeit bis zum ersten Weltkrieg. Die erste kroatische Zeitung „Naše Novine“, Der Weltkrieg (1914 - 1919), Kampf um die Grammatik und die Sprache, Die Streitigkeiten mit der Diözese, Die „Hrvatske Novine“ und der Streit mit dem Lehrer Megyimori (1922-1925), Der Lebensabend (1925-1928)*. III. *Das Urteil über Miloradićs Persönlichkeit, Bibliographie der Werke Miloradićs, Die Herausgabe der Gedichtsammlungen „Zibrane Jačke“ und „Jačke“, Literaturverzeichnis.*

Već na temelju predočenih naslova i podnaslova u disertaciji moglo bi se reći da je Benčić autor prve cjelovite neobjavljene monografije (1963) o Mati Meršiću Miloradiću.

No, nije mu bilo lako doći do izvornih podataka za kojima je tragao da bi lik Miloradića što objektivnije osvijetlio. „Eine noch größere Schwierigkeit der Miloradić-Forschung bildet der 'Eiserne Vorhang', der heute zwischen Österreich und Ungarn besteht. Miloradić wirkte hauptsächlich im heutigen Ungarn. (...) seine ehemalige Bibliothek befindet sich heute im Benediktinerkloster in Pannonhalma, seine Dokumente und Briefe liegen in Raab. Das alles gehört zu Ungarn“, piše Benčić.

Ono što posebno uočava čitatelj Benčićeve disertacije o Miloradiću jest da on njegov život dokumentira s pojedinim stihovima dotične pjesme. Time je zapravo Benčić apostrofirao činjenicu da se egzistencijalne okolnosti odražavaju u Miloradićevoj poeziji koju je na taj način moguće bolje razumijeti. Benčić, s pravom, primjećuje da se je Miloradić svojom poezijom bavio u doba „als die Magyarisierungswelle am stärksten war“, pa je svoje hrvatstvo i najjače u pjesmama isticao, „sein Kroatentum in seinen Gedichten zu betonen.“ (Benčić) Bez obzira što Miloradićev jezik nije normiran, on piše u svom dijelektu koji ipak može biti razumljiv svim Gradišćancima, odnosno tim se dijelektom može sve izreći što čovjek osjeća, može se i na njemu u školi poučavati, pisati knjige: *Naš jezik, kroz veke star/ Je mudrosti pun ormar*, kaže Miloradić.

Benčić slijedi Miloradića na svim njegovim važnim životnim postajama, bez uveličavanja, bez panegirika.

Već je Janko Barlè primijetio da je Miloradić bio matematičar, filozof i pjesnik. No Benčić otkriva embrio njegove učenosti. „Schon als Gymnasiast hatte er seinen hellen Verstand unter Beweis gestellt und seine Professoren in Erstaunen versetzt. Für seine Aufsätze ist er mit Preisen belohnt worden. (...) wir wissen, dass er sich hauptsächlich mit Mathematik und Physik befasst hatte. Diese Arbeiten wurden als ausgezeichnete Arbeiten in die Schulzeitschrift 'Remány' aufgenommen.“ (Benčić) Znanstveno djelovanje Mate Meršića Miloradića, Nikola Benčić je iznova opisao 2000.⁵

⁴ Prerađena i dopunjena disertacija, moglo bi se reći, doživjela je svoje prvo izdanje 2017. pod naslovom: *Miloradić. Život, djelo i poslovanje, vlastita naklada Nikole Benčića, Željezno.*

⁵ Vidi *Novi glas*, posebno izdanje, br. 3, Mate Meršić Miloradić, HAK, Beč 2000., 25-36.

U poglavlju disertacije *Der erste Schritt zum Volkstum* (1900 - 1903), Benčić predočuje Miloradića i stvarni kontekst koji ga je ponukao da se spusti običnom hrvatskogradišćanskom čovjeku, seljaku vjerniku. Svoje prve hrvatske pjesme Miloradić je objavio u *Kalendaru Sv. Familije* 1903. „Miloradić näherte sich dem Alter. Nun hatte er die Wissenschaft, die schnöde Welt, die Debatten mit den Gelehrten und dem Bischof satt.“ (Benčić) No, ipak, uz poeziju, Miloradić nije zapostavio svoj znanstveni smjer. Tako je 1910. u Tübingenu objavio, u vlastitoj nakladi, *Modernes und Scholastisches. Kritische Parallelen* (Moderno i skolastično. Kritičke paralele).⁶ Također 1914. objavljuje dvije omašne knjige: *Organistik der Geometrie. Grundzüge der geometrischen Prinzipienlehre. In Gegensatz zur euklidischen und nichteuklidischen Kasuistik* (Organistika geometrije. Osnovna pravila nauke o principima geometrije u suprotnosti prema euklidskoj i ne euklidskoj kazuistici).⁷ *Modernes und Modrignes. Kritische Wanderungen in Gebiete der alten und neuen Wissenschaft*⁸ (Moderno i gnjilo. Kritičke šetnje u području stare i nove znanosti). Zanimljivo je spomenuti da je Benčić u disertaciji naveo kako je Miloradić, baveći se fizikom, astronomijom i matematikom, bio u korespondentnoj vezi njemačkim učenjakom Hermannom Schefflerom (1820. - 1903.) koji je također o svom trošku izdavao knjige kao i Miloradić. Benčić citira Miloradićev diskurs iz njegove knjige *Modernes und Modrignes* (str. 283): „Es dauerte mehrere Jahre, bis ich anfang, mich in dem Urwalde (der philosophischen Systeme) einigermaßen zurechtzufinden. Dann ging es schneller, zumal ich auf jede Schwirigkeit, oft genug freilich nur eine Schülerhaftigkeit, von Scheffler selbst sofort in aller Geduld auf mein Absuchen noch spezielle, mitunter sehr ausgedehnte briefliche Ausschüsse erhielt. Und so bin ich über ein Vierteljahrhundert lang brieflich zu Scheffler in die Schule gegangen, studierte eifrig alle seine Schriften und habe mich schlusslich in die pentarchische Denkweise hinlänglich eingeübt, um in wissenschafts-theoretischen Fragen mitreden zu dürfen (...).“ Benčić nam dakle otkriva osobu koja je imala utjecaja na Miloradića u filozofskim raspravama Hermana Schefflera protestantskoga njemačkog filozofa i fizičara s kojim se je Meršić i dopisivao i koji je u svojoj knjižnici imao 48 njegovih knjiga.⁹

Kad je u pitanju *Prvi svjetski rat*, a Miloradić ima više antiratnih pjesama, Benčić ga prikazuje kao antiratnoga pjesnika. Takve ga predstavljaju pjesme: *Kod obloka*, *Milim malim gostom*, *Moje ptice*, *Narodom 1914.*, *Pjesnik na vrtu*, *Roda 1916.*, *Zapisali su me...*, *Ecce homo!*, *Mater dolorosa*, *Kraljevstvo Božje*, *Na patrolji*, *Božić 1915.*, *Bijeli križ*, *Škuro je na zemlji ... 1916.*, *Europi 1916.*, *Juxta cruce - polag križa*, *22. jučija 1916.*, *O tiha noć, o... 1917.*, *Eloi, Eloi ...!*, *Dom*, *Nut človika! 1916.* itd.¹⁰

Meršića i danas neki stavljaju u krug antisemitizma jer su mu, navodno, takve neke od pjesama. Benčić je i tu stranu Miloradićeve poezije vrlo dobro objasnio, stavljajući autora u stvarni kontekst tadašnjega Miloradićeva života - iskustva.¹¹

Osim znanstvenih radova i oko gradišćanske narodne zauzetosti, Miloradić se okušao i u pisanju gramatike za svoje zemljake. Godine 1919. izd. *Naše Novine* u Győru, tiskom

⁶ Knjiga je danas prava rijetkost u vrlo malo primjeraka sačuvana.

⁷ Također je knjigu objavio o svom trošku. Vidi: Srećko Kovač, *Meršić o Hilbertovoj aksiomatskoj metodi*, U: Zbornik u čast Franji Zenku: u povodu 75. godišnjice života, Institut za filozofiju, Zagreb 2006, 123–135.

⁸ U naslovu knjige piše da je napisana: Von **M. Merchich**, Selbstverlag 1914. Adresse: Horvatkimle, bei Moson, Ungarn. Im Buchhandel nicht erhältlich. Knjiga je tiskana u Tübingenu. Dakle Miloradić se u prezimenu pisao Merčić, a ne Meršić!

⁹ Vidi: Nikola Benčić, *Miloradić. Život, djelo i poslovanje*, vlastita naklada, Željezno 2017., 97.

¹⁰ Sve su pjesme dostupne u: Mate Meršić Miloradić, *Jačke*, treće izd. Knjiga XXVII Hrvatskoga štamparskoga društva, Željezno 1978., predgovor napisao Nikola Benčić.

¹¹ Uputno je pročitati: Nikola Benčić, *Neke primjedbe uz Miloradićeve 'izopćene' pjesme*, Novi glas, HAK, 3, Beč 1988., 7-9.

objavljaju *Slovníku hrvatskoga jezika za selske škole*,¹² Skupstavnica od Mate Miloradića s motom Miloradićeve pjesme: *Naš jezik je vrt prostrani, / Ah, do sada Gethsemani! / Š njega smo si cveća zeli / Ter si mali venčac spleli.*

„Miloradić schrieb diese Grammatik, wil er den bei dem burgenländischen Kroaten herrschenden Sprachwirrwarr ein Ende machen wollte. (...) Schon 1914 war er mit der Materialsammlung so weit, dass er hoffte, den Sommer über die Grammatik beenden zu können. Im März 1915 war der dritte Teil im Manuskript fertig, doch weiter ging es nicht, wie er 1915 in einem Brief an Martin Meršić star. schrieb: '(...) aber damals verwirrte mich irgendein böser Geist und ich zerstritt mich mit dem Budapester Juden in der Akademie, (...) seither pausierte die Grammatik, ich weiss nicht, wann ich dazu wieder angelegt sein werde (...)“ (Benčić).

Okolo te je gramatike bilo nekih nesuglasica. Razabire se to iz pisma što ga je Miloradić 23. II. 1919. uputio Martinu Meršiću star. Pismo u hrvatskom prijevodu glasi: „Ne kanim politizirati, samo toliko da velim. To ča Vi kanite nima nikakovoga triznoga cilja, 50.000 Hrvatov se mora kamo priključiti, ali kamo? Gramatiku sam napisao kot pripremu za uključenje u jugoslavensku kulturu. Ako se Vi tomu suprotstavljate onda je moja uloga završena. Ča sam skupspisao, rado ću prepustiti kot materijal prijatelju, dragomu Martinu, neka bude Vaše vlasništvo, povjerite sastavljanje gramatike tomu, koga gledate za najsposobnijega. Gospodina Prikosovića jako poštujem i volim, ali nasuprot toga Vam moram reći da mu je znanje hrvatskoga jezika jako nepotpuno. Ne držim potrebnim napisati gramatiku dijalekta. Pravila pravopisa sam u gramatiku prikazao in acta exercito, ni potrebnim posebno poglavlje, poglavlje o naglasku i tvorbu riči sam izdjelao dosta opširno. Možda bi se ova zadnja dva dijela mogla izdati za odraščene u posebni knjižica, i tako to nije za školsku dicu.“¹³

Trebamo se prisjetiti da je Mate Meršić Miloradić bio povezan s Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti u Zagrebu, kojoj je darovao, kao dobročinitelj, 20.000 K (15. IX., 1915.).¹⁴

Benčić zapisuje u vezi s Miloradićevom gramatikom: „Er war der Meinung, daß sich die Kroaten in Westungarn an die Sprache der Kroaten im Süden anpassen müssen und sah darin den einzigen Ausweg aus der Sprachkrise.“ Očito su drugi mislili drukčije, vidi se to iz navedenoga pisma. Do danas se jezik gradišćanskih Hrvata, kao što znamo, nije prilagodio standardnomu jeziku u Hrvatskoj, već su Gradišćanci zadržali svoj jezični standard temeljen na čakavskoj osnovici i jezičnoj tradiciji svoje književne tiskane riječi.¹⁵

Miloradić je i ovako govorio: „Wir Kroaten hier im Burgenland sind nur eine kleiner Ast, den der Türkensturm von seinem Baume losgerissen und hierher geworfen hat. Wenn wir

¹² Miloradić je tu gramatiku izradio prema maloj školskoj gramatici Tome Maretića (1854 – 1938): *Gramatika hrvatskoga jezika za niže razrede srednjih škola* (1899).

¹³ To i druga pisma na mađarskom jeziku i hrvatskom prijevodu objavio je Nikola Benčić u *Novom glasu*, HAK, 3, Beč 1988., 37 -46, ovo pismo, 43..

¹⁴ Stjepan Ivšić je zapisao: „Dugo vremena, ogledajući dobrotvore Jugoslavenske akademije u njezinu *Ljetopisu*, nismo znali tko se to krije pod inicijalima M. M. sa prilogom od 20.000 K. iz 1915. Nitko ne bi mogao ni slutiti da je pod tim slovima jedno toplo patriotsko srce gradišćanskoga Hrvata Mate Meršića (...).“ Cit. Jembrih, *nav. dj.* 2000., 43. Spomenimo da je u *Izvešću glavne godišnje skupštine JAZU* (15. svibnja 1936.) među glavnica na 12. mjestu zapisano: „Glavnica dobrotvora Mate Meršića. Osnovana 15. IX. 1915. darovnicom. Dobrotvor nije želio, da mu se prije smrti zna za ime. Kako je on preminuo 15. veljače 1928., nosi glavnica njegovo potpuno ime: **Mate Meršić, župnik u Gradišću (Burgenland)**. Stanje glavnice do 31. XII. 1935. Obveznice 4% ugarske rente, nominala . . . K 20.000.- Budući da pitanje ovih vrijednosnih papira nije riješeno, to glavnica nema sada nikakvih prihoda.“ Vidi: *Ljetopis JAZU* za godinu 1935/36, svezak 49, Zagreb 1937., 64.

¹⁵ To pokazuje najnovija *Gramatika gradišćanskohrvatskoga jezika*, ZIGH, Željezno 2003.

Kroaten bleiben wollen, müssen wir uns an den Stamm im Süden zurückversetzen und dorthin unseren Geist wenden.“ (cit. Benčić)¹⁶

Benčić je u disertaciji, pod naslovom: *Das Urteil über Miloradić's Persönlichkeit*, predočio što se je i kako mislilo i govorilo Miloradiću.

„Über Miloradić herrschten verschiedene Meinungen. In Wirklichkeit gab er sehr oft hiezu Anlaß. Die einen haben ihn überschätzt und andere wieder unterschätzt. M.(artin) M.(eršić) star. nannte ihn, 'noster clarissimus poeta' und machte aus ihn einen Heros und ein Idol für die burgeländischen Kroaten. Ivan Blaževics, sein Zeit- und Dichtergenosse schrieb über ihn folgendes: *O velikaš med nami maljahn!*,/ *Oral jaki med plahih pticami*. Andere wieder nannten ihn 'svadljivi fanatik' (streitsüchtiger Fanatiker) und 'slavenski šovinst' (slavischer Chauvinist). Von der Raaber Diözese wurde ihm verboten, in wissenschaftlichen Zeitschriften zu publizieren. Seine Briefe, die er an Bischof Zalka und Fetser schrieb, wanderten sehr oft in den Ofen. Es sah so aus, als ob Miloradić eigenwillige Prinzipien verfolgte, die ihm aber heilig waren. (...) Seinen zerstörerischen Zorn konnte ihm das weltliche Publikum verzeihen; auch andere Dichter haben gegen Trunksucht, Mode, Geltungsdrang, menschliche Schwäche geeifert, aber daß er ständig seine eigenen Standesgenossen angriff, konnte man ihm nicht verzeihen. Er griff die Kirche wegen versteineter, starr dogmatischer Anschauungen an, er geisselte aber auch die menschlichen Schwächen innerhalb der Kirche. Die Geistlichkeit sollte in seiner Wertordnung als fehlerloses, makelloes Beispiel für die anderen dienen. Die Kirche sollte über der Sünde und den menschlichen Schwächen stehen. Er konnte es seinen Standesgenossen nicht vergessen, dass sie ihn verstossen haben, gebrandmarkt als ein 'schwarzes Schaf'. Traurig darüber schreibt er an M. M. st.: *Zaboli me kadgod, moj brate Martine/ da od jabuk trošim neg same guline!* Da ihn die Raaber Diözese auch als Gelehrten nicht anerkannte, liess er sich zu schweren Vorwürfen hinreissen, wie z. B.: *Da se klanjam vragu va ornati?!/ Nij meštrija moja: Boga kanjevati*. Ili još jače; oder noch schärfer: *To je šmrk, veli Moral,/ Kodeksu je kardinal!/ Po moralu kalafat/ Kodeksu opat, prelat!* Er konnte es nicht vertragen, dass man ihm vorschrieb was er schreiben und publizieren darf und was nicht. Er war unvereinbar überzeugt, dass seine Meinungen richtig und maßgebend seien. (...) Er lebte sehr bescheiden und war sehr fleißig. Gewissenhaft führte er seine Arbeit aus. Das Einzige, was er als bindend anerkannte, was das 'Ewige Gesetz', das über der Schöpfung steht. Er befolgte die Naturordnung in der Gesellschaft, er erkannte, 'daß es mit der Natur des Menschen, selbstgeborene Satzungen gibt, die über den Wandel der Zeit und Meinungen Geltung haben', sagte Stefan Zvonarić über ihn in der Festrede analsslich der Feier.

Miloradić verlangte auch von seinen Mitmenschen, daß sie einen solchen Lebenswandel führen; bescheiden und einfach. Die große Armut, in der er lebte, hinderte ihn überhaupt nicht an seiner Großzügigkeit. Der Matica Hrvatska [u Zagrebu] spendete er 1000 Kronene;¹⁷ er ermöglichte St. Megyimori das Studium und auf seinem Sterbebett verschenke er alles, was er besessen hatte (außer den Bücher) an die Armen des Dorfes. Aus dem Fonds wurde später ein Armenhaus gebaut. (...) Viele haben in Miloradić einen 'slavischen Chauvinisten' gesehen, doch zu Unrecht. Er liebte seine Kroaten und er war ein zäher Kroat. Dieses Nationalbewußseine wurzelte in seiner philosophischen Hierarchie, in der die Naturordnung und das Ewige Gesetz den höchsten Wert bildeten. Er fand es unnatürlich, wenn jemand sich für das ausgab, was er gar nicht war. Zum Volkstum wird man geboren, man kann es nicht ändern. (...) In der Wissenschaft war er ein Sonderling, der heute schwer zu verstehen ist. Er hat sicherlich sehr viel gelernt und kannte die Theologie und Philosophie

¹⁶ Svi njemački citati su iz Benčićeve disertacije pohranjene u Sveučilišnoj knjižnici u Beču (Uniwersitätsbibliothek in Wien), sign. D 12.756.

¹⁷ Isto tako je Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1915. darovao 20.000 Kruna. Vidi bilj. 14 ovdje u tekstu.

sehr gut. In der Mathematik, Physik und Astronomie war er Autodidakt. Trotz seines großen Wissens lehnte er die 'traditionelle scholastische' Philosophie ab und erklärte Hermann Scheffler, einen fast unbekanntem Gelehrten zum größten Philosophen des XIX. Jahrhundert, und sein pentarchisches System zum dominierenden System seines Geistes. Er lehnte die 'scholastische' Philosophie ab, er lehnte die euklidischen Theorien in der Mathematik ab, ebenso die mathematischen Theorien von Lobačevski, Bolyai und Ruđer Bošković. Neben Scheffler sprach er nur über den Hl. Augustin und Hl. Paulus mit Ehrfurcht. In der Mathematik und Physik galten nur Newton und Huygens für ihn. Darwin und Machiavelli wurden grundsätzlich abgelehnt.“ Benčić završava svoju disertaciju o Miloradiću riječima: „Miloradić war ein pessimistisch denkender Idealist, der sich um materielle Güter sehr wenig kümmerte. Er war ein ständiger Rebell, weshalb er nur von denjenigen geschätzt wurde, die mit ihm nichts Näheres zu tun hatten. Im Burgenland und im heutigen West-Ungarn ist er der populärste kroatische Dichter geworden, was zu einem großen Teil der Aktivität von M. M. st. zu verdanken ist. M.(ate) M.(eršić), st.(ariji) überschätzte ihn und hob ihn in den Himmel. Miloradić war ein Mensch, der von zu heftigen und leidenschaftlichen Impulsen getrieben wurde. In ihm vereinigten sich Eigensinn und Gerechtigkeit.

Sein Starrsinn (šega) bestimmte sein Leben und entfremdete ihn von seinem Mitmenschen. Jedoch gab seine 'šega' den burgenländischen Kroaten den Dichter Miloradić. Hätte er in die wissenschaftliche Welt Eingang gefunden, dann wäre er für die burgenländischen Kroaten verloren gegangen.“ (Benčić)

I na kraju. U osobi dr. Nikole Bečića, Mate Meršić Miloradić je dobio svojeg najboljeg poznavatelja i tumača njegove poezije i njegova života. Benčićev Miloradić postao je znanstvenoj javnosti poznatiji više nego prije 1963. a Benčićevim radovima o njemu, pisanim gradišćanskohrvatskim jezikom, nakon disertacije, držim da je isto tako i kod današnjih Gradišćanaca Miloradić poznatiji, no ne znam je li shvaćen? Po nekima, čini mi se, da nije. Nikola Bečić je Matu Meršića Miloradića dobro razumio bez uveličavanja njegove osobnosti. Benčićev Miloradić ostao je na zemlji među svojim za koje je pisao - Hrvate u zapadnoj Ugarskoj - današnje Gradišće/Burgenland. A najnovijom knjigom o njemu podigao mu je još jedan trajni spomenik.¹⁸

Prva tiskana monografija o Mati Meršiću Miloradiću

Nikola Benčić u svom *Uvodu* knjige o Mati Meršiću Miloradiću (2017) zapisuje: „*O Mati Meršiću se nije pojavila niti jedna opširnija biografija, monografija, akoprem sam 1963. ljeta obranio svoje doktorsko djelo o njemu na slavistici u Beču. Ondašnje gospodarstvene i kulturnopolitičke prilike za to nisu dale mogućnosti, a ja sâm to nisam financijski zmogao. Ako sada dajem ovo djelo našem/mojemu narodu u ruke, to po mogućnosti upućuje samo na to, da je vrijeme da podmirim svoj stari dug. Morebit da nije prekasno!*“ (Benčić, 2017, 5-6)

Doista nije prekasno, jer Mate Meršić Miloradić je najboljeg svog poznavatelja i tumača svoje poezije našao u osobi Nikole Benčića! O njemu je i nakon svoje disertacije Benčić mnogo pisao tako da je doista najkompetentniji u izučavanju Miloradićeva života i rada. Idući slijedom sadržaja knjige ona čitatelju nudi sljedeću razradu. Nakon opširnog *Uvoda* (str. 5-11) slijedi opis rodnog Miloradićeva sela Frakanave, roditelja, djetinjstva, školovanja i svećeničkoga prvog rada (1876 - 1879) - kapelana (13-49). Slijedi opširan prikaz župničko-pastoralne djelatnosti u Hrvatskoj Kemlji (1879-1928) (51-88); na to se poglavlje nadovezuje prikaz Miloradićeva znanstvenog djelovanja u kojemu je Miloradić bio prisutan na europskoj znanstvenoj pozornici (91-109). Potom je prikazan kao pjesnik pri čemu ga prati od prvih

¹⁸ Nikola Benčić, *Miloradić. Život, djelo i poslovanje Mate Meršića Miloradića 1850 - 1928.*, Željezno 2017. Vidi prikaz te knjige u tjedniku *Hrvatskom slovu*, br. 1199 (13. travnja) Zagreb 2018., 12.

dana do kraja života (111-141). Posebno je poglavlje posvećeno Miloradićevoj poetici (143-153) na koje se nadovezuje Benčićev diskurs o Miloradićevim aniti-pjesmama (155-173). Osvrće se na Miloradićev jezik kojim piše (175-185) i kao autora *Slovnice hrvatskoga jezika* (1919.); prikazuje njegovu knjižnicu - važne knjige kojima se je koristio Miloradić, među kojima ima podosta knjiga dobivenih iz Zagreba od ondašnje JAZU (187-193). Prikazan je Miloradićeva slava (195-207), te njegova recepcija u Hrvatskoj i Ugarskoj (209-214). Slijedi sažetak na njemačkom i mađarskom jeziku (215-229), predočena je bibliografija Miloradićevih radova (231-238), sekundarna literatura (243-252), kazalo imena, (255-263) kazalo mjesta (264-266), kratice (267-269).

Bit ću slobodan, uz dosad rečeno, navesti riječi poznatoga hrvatskog jezikoslovca Stjepan Ivšića (1884 - 1962) koji je svojedobno (1971), uz ostalo, zapisao: „Dugo vremena, ogleđajući dobrotvore Jugoslavenske akademije u njezinu *Ljetopisu*, nismo znali tko se to krije pod inicijalima M. M. sa prigodom od 20 000 K iz g. 1915. (11. IX.).¹⁹ Nitko ne bi mogao ni slutiti da je pod tim slovima jedno toplo patriotsko srce gradišćanskoga Hrvata Mate Meršića. Župnika u dalekom hrvatskom selu u Mađarskoj u Hrv. Kemlji, filozofa, naučenjaka (astronoma i matematika) i pjesnika, koji je zbog svoje ljubavi za nauku i svoj narod morao i dosta trpjeti (...) U kolikoj je mjeri naš gradišćanski hrvatski jezik sposoban i za pravu umjetnu poeziju, pokazao je baš Miloradić. On je svu snagu svoga materinskoga jezika, koji je uvijek pun neiscrpivog vitaliteta, osjećao i kao umjetnik, pa ju je i izrekao u pjesmi, kao ono nekad Preradović, *Samorodan jezik*. (...)“

Svakako, u knjizi Nikole Benčića, u svoj svojoj punini iznova prepoznajemo lik, veličinu i djelo gradišćanskohrvatskoga velikana Mate Meršića Miloradića koji je na taj način dobio još jedan trajni, knjižni spomenik, jer onaj u Frakanavi izradio je Ivan Meštrović (poprsje je postavljeno 16. lipnja 1961).

Ono što Benčićevoj knjizi daje posebnu vrijednost i čitateljsku draž jest dokumentiranost. Autor je priložio niz izvornih dokumenata, osobnih Miloradićevih, autografa pjesama, mjesta, gradova, fotografija i pejzaža koji su vezani uz Miloradićev život i rad. Sve to daje još veću vrijednost knjizi koju je grafički oblikovao Antonel Pranjić čije oblikovanje zavređuje svaku pohvalu. Autoru knjige svesrdne čestiteke što nije žalio truda i vremena pa ni novca da svijetu obznani i osvijetli svekoliku vrijednost čovjeka koji je to zaslužio - Mate Meršića Miloradića!

¹⁹ Vidi bilj. 14 ovdje.